

ЕЛЕКТРОННИЙ ЖУРНАЛ ЯК НОВИЙ ЗАСІБ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ: БІБЛІОТЕЧНО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Лук'яненко Л. В.

Наукова бібліотека Національного
юридичного університету імені
Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

***Анотація.** Розглядається становлення та розвиток електронних журналів в системі наукових комунікацій.*

***Ключові слова:** електронні журнали, електронні ресурси, наукові комунікації, мережеві ресурси, електронні бібліотеки.*

Численні соціологічні дослідження інформаційних потреб користувачів, які проводилися в нашій країні та за рубежом, свідчать, що вчені багатьох галузей науки вважають журнали одним із важливих джерел інформації. Так, дослідження стосовно обміну науковою інформацією між вченими, яке провела Американська асоціація психологів, показало, що 84% вчених університетів і коледжів основну інформацію отримують саме з наукової періодики. Констатується, що в журналах публікується близько двох третин усієї наукової інформації, необхідної для вчених і спеціалістів, але стрімке зростання кількості журналів та їх обсягів поставило під загрозу здатність мережі швидко й ефективно передавати інформацію [3]. Тому актуальними є питання створення та формування альтернативного традиційним журнальним виданням електронного ресурсу.

Мета статті полягає в з'ясуванні форм представлення журналів у бібліотечному середовищі, висвітленні історичного ракурсу становлення і розвитку електронних журналів як нового засобу в системі наукових комунікацій.

Протягом останнього десятиліття набували поширення колекції електронних ресурсів бібліотек, зокрема електронних журналів; починають створюватися відкриті електронні архіви; відповідних змін зазнає також система інформаційно-бібліотечного обслуговування, побудована на принципах оперативності, доступності інформації.

Бібліотеки, які активно впроваджують інформаційно-комунікаційні технології в усі процеси діяльності, намагаються значно розширювати представлені колекції документів на електронних носіях, створюють власні електронні ресурси і навіть електронні бібліотеки. Та насамперед, роль бібліотеки в інформаційному суспільстві визначатиметься її можливостями кумуляції, опрацювання й поширення масивів електронних даних, у тому числі електронних журналів для інформаційного забезпечення потреб користувачів, а також впровадженням нових засобів зберігання і накопичення інформації.

В інформаційному суспільстві бібліотеки всього світу перебувають зараз на перехідному етапі свого розвитку. Вони змушені працювати з колекціями друкованих журналів і одночасно з журналами електронними, як і взагалі з електронними ресурсами. Бібліотечні фахівці, які намагаються швидко реагувати на будь-які зміни, повинні вміти добре управляти і колекціями електронних журналів.

Проблемам становлення та розвитку електронних журналів присвячений значний обсяг публікацій за останній час. Так, найбільше спроб щодо визначення поняття «електронний журнал» здійснено такими дослідниками і практиками, як І. Антонечко, О. Баркова, І. Чикунова та ін. [8, с. 30].

Досвід українських бібліотечних фахівців у створенні, організації, зберіганні, використанні електронних ресурсів висвітлено в публікаціях О. Баркової, В. Болдовського, О. Коновець, О. Лопати, Г. Шемаєвої, Т. Ярошенко.

Звернемося до історії. З цього приводу слід зазначити, що вперше термін «електронний журнал» з'явився в публікації американських вчених Сондака та Шварца (1973), які засвідчили появу нової форми журналу для бібліотек, що розповсюджується як машиночитаний «архівний файл» через дискети. А найповніше визначення поняття «електронний журнал» навів професор Бібліотечно-інформаційної школи Університету штату Індіана (США) Томасом Е. Нісангер: «Не існує загальноприйнятого визначення електронного журналу. Термін об'єднує багато різних явищ і понять. Наприклад, багато різних типів видань вже тепер чи невдовзі будуть доступними в електронній формі і серед них: наукові журнали; популярні тижневики; інформаційні бюлетені; газети. Електронні журнали можуть бути: тільки електронними, електронною версією попередньо існуючого друкованого журналу, одночасно і електронним і друкованим. До того ж вони можуть бути: безоплатними, оплачуваними на основі передплати, оплачуваними за кожне використання, ліцензовані на право доступу, а також, зберігатися на комп'ютері в бібліотеці чи в кампусі, бути доступними з віддаленого сайта» [8, с. 30].

Початком розробки електронного журналу вважають жовтень 1976 р., коли Національний науковий фонд США приступив до реалізації програми Electronic Information Exchange System – EIES [5].

Незважаючи на технологічну недосконалість перших інформаційно-пошукових систем і високу вартість передачі, інформаційна цінність цієї послуги для користувача була очевидною. На початковому етапі електронний журнал виглядав лише електронною копією традиційної друкованої версії, тим, що називається full text on-line, або рівнобіжна (паралельно існуюча) копія. Згодом з'являється й інша модель журналу – електронний журнал у чистому вигляді. У 1980-ті роки виникли перші електронні журнали: «The Online Chronicle», «The Online Hotline», «The Electronic Magazine». Технологія підготовки періодичних мережових видань змінювала стереотипи взаємин авторів, редакторів і читацької аудиторії, встановлювала «зворотний

зв'язок» із споживачем інформації в інтерактивному режимі. Було введено поняття «віртуальний електронний журнал». Це означало, що дане видання орієнтоване виключно на публікації авторських статей і виключає інші елементи, які визначають єдність журнальної структури. Уже тоді розглядалося, що у перспективі споживач матиме доступ до повних текстів релевантних статей, які супроводжуватимуться текстами усіх цитованих публікацій [1].

Сьогодні, безумовно, вже зрозуміло, що електронні журнали швидко стають важливою складовою інформаційного суспільства в системі наукових комунікацій, а отже, своєчасними стають численні дослідження з боку не лише видавців, компю'терних спеціалістів, науковців, а й бібліотечно-інформаційних фахівців. Адже бібліотеки всього світу є лідерами у забезпеченні інформаційних потреб користувачів, наданні оперативного та зручного доступу до світових ресурсів, у тому числі і до наукових електронних журналів у будь-який час.

У сучасному інформаційному середовищі недостатньо простого спілкування, а виникає необхідність комунікацій науковців і практиків з метою розкриття результатів їх досліджень, міркувань й оцінки. Саме потреба в науковій комунікації зумовила появу наукового журналу. Відтоді журнальні видання як спосіб руху наукового знання відіграють провідну роль у забезпеченні інформаційного обміну між суб'єктами наукового співтовариства, формують єдине середовище комунікації. Науковий журнал стає центром поширення інформації, місцем зберігання нових наукових ідей для розвитку галузей науки і практики.

За своєю соціально-комунікаційною й економічною сутністю оригінальний електронний журнал відрізняється від друкованого тим, що він є спеціалізованим виданням, що організовується групою фахівців, які локально або мережево забезпечують оперативний доступ до інформації та більш швидке видання статей. У такому журналі, як правило, є

бібліографічна служба й пошукова система, що дозволяє вести тематичний пошук відразу в усьому архіві.

Сьогодні робота з електронними журналами в бібліотеках зазнає кардинальних змін. Наприклад, у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (НБУВ) має місце як традиційне бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів журнальними періодичними виданнями, так і з використанням мережевих електронних ресурсів, де одночасно із внутрішнім застосовуються й зовнішні інформаційні системи (електронні журнали та бази даних). У бібліотеці таку роботу забезпечують декілька підрозділів, але основне навантаження приходить на зали періодичних видань відділу обслуговування літературою гуманітарного профілю Інституту бібліотекознавства НБУВ. Читачі мають широкий доступ до надійної й рецензованої наукової інформації до видання «ELSEVIER» – електронним продуктам видавництва: наукової бібліотеки на платформі Science Direct та реферативної бази даних Scopus. Передбачається самостійне користування читачами електронними виданнями та базами даних, при цьому в залі постійно чергує консультант, який у разі потреби своєчасно і на належному професійному рівні може надати допомогу читачам [4, с. 25].

На НБУВ у професійному плані рівняються бібліотеки, які прагнуть вдосконалення. Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в порівнянні з НБУВ ще не набула такого досвіду роботи з електронними журналами та базами даних. На жаль, у нас ще не достатньо кількості автоматизованих робочих місць для користувачів і спеціально підготованих консультантів, але співробітники постійно опікуються проблемами формування електронного середовища та намагаються прогресувати. У бібліотеці університету використовується традиційне бібліотечно-інформаційне обслуговування, а також надається доступ до користування електронними версіями правових журналів: «Право України», «Міжнародне право», «Порівняльне правознавство», «Медичне право» (внесено до Міжнародної наукометричної бази "EBSCO Publishing,

Inc." (США тощо) та базами даних eLIBRARY.RU, Мега-НаУ, polpred.com та ін.

Слід зазначити, що для НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого електронний журнал – вирішення багатьох традиційних бібліотечних проблем, пов'язаних із необхідністю швидкої доставки і доступності наукової інформації, що не має бути обмеженою часовими і географічними факторами та засобами пошуку інформації, а також фінансовими проблемами. Крім того, це економія місця на бібліотечних полицях, відсутність необхідності розстановки та відновлення втрачених сторінок. Перевагою електронного журналу є також можливість одночасного використання одного й того ж журналу кількома користувачами, що виключає необхідність багатопрімірниковості в бібліотеці.

Беззаперечним є твердження Г. Шемаєвої, що формування електронних наукових видань сприяє досягненню якісно нового рівня повноти й оперативності задоволення інформаційних потреб суспільства в наукових знаннях [6, с. 10].

З усього вищесказаного можна зробити висновок, що електронні бібліотеки виступають невід'ємною складовою доступу до знань та сприяють поширенню сучасного засобу комунікації, яким у тому числі є й електронний журнал.

Список використаних джерел

1. Болдовський В. Дефініція та класифікація онлайнового документа / В. Болдовський // Вісник Книжкової палати. – 2003. – № 6. – С. 30–32.
2. Болдовський В. Життєвий цикл онлайнового документа / В. Болдовський // Вісник Книжкової палати. – 2005. – № 8. – С. 30–33.
3. Коновець О. Сучасна періодика в системі наукової комунікації / О. Коновець // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Журналістика. – 2008. – № 16. – С. 19–15.
4. Лопата О. Електронні журнали в сучасній системі бібліотечно-інформаційних послуг / О. Лопата // Вісник Книжкової палати. – 2009. – № 10. – С. 25–28.

5. Черняк Л. Долгий путь к социальному программному обеспечению [Электронный ресурс] / Леонид Черняк // Открытые системы. СУБД. – 2007. – № 1. – Режим доступа : http://www.osp.ru/os/2007/01/3999180/_p1.html (дата обращения: 24.02.2014). – Загл. с экрана.

6. Шемаєва Г. Електронні періодичні видання наукових установ України в системі наукових комунікацій / Г. Шемаєва // Бібліотечний вісник. – 2006. – № 5. – С. 8–13.

7. Ярошенко Т. Електронні журнали: нові можливості для бібліотек України / Т. Ярошенко // Бібліотечний форум України. – 2004. – № 2. – С. 15–18.

8. Ярошенко Т. Електронний журнал у дзеркалі публікацій у професійній пресі / Т. Ярошенко // Вісник Книжкової палати. – 2006. – № 5. – С. 29–32.

***Аннотация.** Рассматривается становление и развитие электронных журналов в системе научных коммуникаций.*

***Ключевые слова:** электронные журналы, электронные ресурсы, научные коммуникации, сетевые ресурсы, электронные библиотеки.*

***Annotation.** The formation and development of the electronic magazines in the system of the scientific communications have been considered.*

***Key words:** electronic journals, electronic resources, scientific communications, online resources, electronic libraries.*